

UMBERTO CERRONI

Politika

Že Aristotel je naslovil svoje poglavitno delo o politiki kar »Politika«. Kasneje so številni avtorji ta naslov ponavljali.

V novejšem času pa se refleksija o politiki običajno označuje drugače. S politiko se bolj razume praktična dejavnost, za razliko o znanosti o njej, ki je dobila ime »politična znanost«, »znanost o politiki«, »politične vede« (ki so jih včasih izenačevali tudi z znanostjo o državi).

Umberto Cerroni, profesor znanosti o politiki na Univerzi »La Sapienza« v Rimu, je svoje najnovejše delo o politični znanosti zopet naslovil s tradicionalnim naslovom »Politika.«* To je ena izmed številnih knjig tega znanega teoretika politike in prava, med katerimi naj navedemo zlasti *Marx in moderno pravo* (1962), *Kant in oblikovanje kategorije prava* (1962), *Svoboda modernih* (1968), *Teorija množične družbe* (1983). Njegovi knjigi *Politična teorija in socializem in Uvod v družbene vede* sta prevedeni v srbohrvaščino (Školska knjiga, Zagreb, 1978 oz. 1983), knjiga *Tehnika in svoboda* pa v slovenščino (Komunist, Ljubljana 1983).

Avtor, ki izdaja revijo »Scienza e società« (Znanost in družba), je objavil številne svoje prispevke tudi v *Teoriji in praksi* in v drugih revijah, naših in tujih.

V času, ko družbene in politične vede doživljajo stagnacijo in krizo, je razumljivo, da nas mora zanimati, kako na izzive časa odgovarja avtor, ki ga uvrščamo med družboslovce na levi, ki je v marsičem v zamudi, ko je treba odgovarjati na nova vprašanja časa.

Moramo takoj reči, da tu ne gre za klasično obravnavo politike, čeprav ima knjiga

klasični naslov. Podnaslov knjige je tudi njena notranja struktura. Knjiga (po uvodu) namreč razpravlja, po vrsti, o problemih, ki imajo naslove: 1. Metoda; 2. Teorije; 3. Procesi; 4. Subjekti; 5. Institucije; 6. Kategorije – konča pa se z obravnavo politizacije. V tako razdeljeni snovi avtor v 100 geslih obravnava ključna vprašanja znanosti o politiki v teoretični perspektivi, ki želi biti hkrati zgodovinsko-konkretna.

V teh geslih se lahko poučimo, npr. o tem, kaj je politična znanost; kaj je bistvo teorij, kot so liberalizem, fašizem, marksizem, decizionizem; spoznavamo procese, kot so modernizacija, revolucija, sekularizacija in gibanja; srečujemo subjekte, kot so ljudstvo, razredi, elite, ženske; seznanjamo se z institucijami, kot so ustava, država, pravna država, vlada, birokracija in vojska; srečujemo se s kategorijami, kamor avtor šteje, med drugim, potrebe, interese, lastnino, skupnost, suverenost, moč, pa tudi množično in civilno družbo.

Iz tega suhoparnega ilustrativnega naštevanja sledi vsaj nekaj: knjiga vključuje starejša gesla kot tudi tista, ki so sestavni del novejših in sodobnih diskurzov o politiki. V času, ko dobivajo nekateri že odpisane termini znova aktualni pomen (npr. civilna družba in pravna država) in ko nekateri pojmi zgubljajo svojo jasno funkcijo (npr. politizacija), nas morajo zanimati avtorjeve reakcije nanje, kot nas mora zanimati, npr., kako v času krize levice odgovarja, kaj razume npr. z reformami in s socializmom. Da je avtor vključil geslo civilna družba, ki ga sodobni traktati o politični znanosti praviloma izpuščajo (izjema je npr. njegov rojak N. Bobbio), nas ne sme čuditi, saj izhaja tudi iz heglovsko-marksovsko-gramscijanske tradicije.

Zanimivo pa je, da se kritično postavlja zoper Gramscijevo »razširjeno« (allargato) koncepcijo civilne družbe (kulture institucije in forme) in se zavzema za ponovno uveljavitev, seveda s potrebnimi artikulacijami, »klasičnega para civilne družbe in politične (predstavniške, pravne) države«; osrednji

* Umberto Cerroni, *Politica. Metodo, teorie, processi, soggetti, istituzioni e categorie*, La Nuova Italia Scientifica, Roma 1986, 159 str.

problem naj bi tako bil, da uspemo »rekonstruirati celotno serijo ravni, ki jih mora doseči družbenoekonomski odnos, da bi institucionaliziral družbeni proces in zagotovil njegovo reprodukcijo« (str. 131), pri čemer bi bili posamezniki »med seboj posredovani samo z družbeno delitvijo dela in z abstraktno pravno vezjo« (prav tam).

Visoko vrednotenje (čeprav ne v egoističnem smislu) modernega individua izpričuje tudi v obravnavanju liberalizma, ki mu šteje ravno v dobro, da je priznal formalno dostojanstvo človekove osebe, njegovo individualno svobodo (»zahteva po individualni svobodi je velika zgodovinska zasluga liberalizma«, str. 45) in »pravila igre«, ki so vodila v politično demokracijo. Po drugi strani pa Cerroni poudarja meje liberalizma. Te vidi zlasti v tem, da liberalizem »pravila igre« preveč veže na »tradicionalni sistem individualističnih vrednot« in tako »ne uspe pospešiti demokracije in se na splošno izpričuje na konservativnih pozicijah« (str. 47). Takšen odprt, a hkrati kritičen odnos do liberalne kulture, ki je tudi sicer upravičeno predmet prevrednotenja po neuspehu abstraktne vere v množični kolektivism, se kaže tudi v obravnavanju gesla »pravna država«. Pisec je kritičen tako do formalizma prvotne liberalne pravne države, kolikor je zanižala politično spodobnost delavcev, hkrati pa tudi do socialistične teorije države (npr. sovjetske v 20. letih, in ne samo nje), kolikor je zanižala teoretično vrednost koncepta pravne države in pomen pravne forme. Uvedba splošne volilne pravice je razveljavila, misli avtor, očitek, da je pravna država vezana samo na *status quo*, ker lahko z legaliziranjem vseh interesov vodi v demokracijo. Ravno zato, poudarja, da »kdor se boji demokracije, napada pravno državo« (109). Resnična kriza pravne države je ravno v njeni dvojni razpoložljivosti, namreč da se obogati z demokracijo ali pa kolonizira z antidemokratsko reakcijo. Njena tako imenovana nevtralnost dejansko pomeni, da je postala polje ne samo praktičnega, marveč tudi izrazitega kulturnega in teoretičnega tekmovanja. Ker je vezana na načelo soglasja in na spoštovanje zakona, pravna država registrira večinsko soglasje in nagradi tistega, ki ga je dobil. Za »pravno državo se res spleta mreža odnosov in tudi boja, toda zaslugo ima, da registrira te procese in jih usmeri v spoštovanje trdnih in znanih procese-

dur in pravnih meja in da ravno zaradi tega nagradi tisti projekt, ki najbolj ustreza času in razmeram« (str. 109). Pravna država dobi torej polno vrednost v navezavi na demokracijo, slednja pa ne more zaživet ali je pod grožnjo arbitrnosti, če ne spoštuje procedure pravne države. Ali z avtorjevimi besedami: »In pravna država se lahko trdno zasedra samo v demokraciji, ki je socialno razpršena in odprta« (str. 45).

Ko govori o sodobni demokraciji (str. 43), avtor slikovito pravi, da si jo lahko predstavljamo kot »paket«, ki ga sestavljajo trije sloji: liberalni sloj, ki se nanaša na procedure in na individualne svoboščine (gre za t. i. pravila igre); sloj, ki je še bolj izrazito »demokratičen«, ki temelji na ljudski suverenosti, in tretji sloj, ki ima izvor v socialističnem izročilu in se nanaša na enakost pogojev za delovanje in udeležbo. Sodobni demokratični sistem mora torej upoštevati volilno demokracijo, toda redukcija celotne demokracije zgolj na volitve elit (kot je mislil Schumpeter in drugi »demokratični elitisti«) je za pravo demokracijo premalo, ker je »še vedno pretežno vezana s kvantitativnim mehanizmom glasovanja na sistem partikularnih interesov, kot jih zaznavajo srednje ravni družbe« (str. 45). Največjo nevarnost za demokracijo vidi v pragmatični (kratkoročni partikularistični ekonomski interesi) tendenci po poplivenju. Če naj bi bila demokracija sistem vrednot v prazničnih dneh, kot pravi, se morajo ravno zato organsko povezati pravna država, predstavniški sistem, zasnovan na ljudski suverenosti, in sistem egalitarnih vrednot. Samo to bi omogočilo, da »pravila igre« ne bi iz »glasu ljudstva postajale sredstvo klientelne korupcije, enakost zakona birokratski formalizem in enakost pred zakonom demagogija, ki zanika vsak zakon in višji interes«.

Glavni problem vidi avtor ravno v povezavi kulture in politike. »Te degenerativne procese je mogoče obrniti samo, če bo rastla raven opredelitev srednjega nivoja družbe, njena sposobnost, da uveljavlja in zahteva interese, ki so višji od neposrednih ekonomskih interesov in bodo lahko postali izhodišča razumne perspektive, ki se bo sposobna predstaviti kot splošni projekt in bo zato dobila aktivni konsenz ljudi. Kultura, tako srednja družbena kot politična kultura elit, postaja osrednji problem moderne demokracije« (45).

Kar zadeva socializem, avtor opozarja na nekatere postavke, ki jih je treba ponovno premisliti (delovna teorija vrednosti in izkoriščanja; problem »ekspropriacije ekspropriatorjev«), hkrati pa poudarja, da to ne spodbija radikalno temeljnega Marxovega izhodišča, ker še vedno obstaja delovna sila, ločena od sredstev produkcije, kapital pa – čeprav kaže »produktivnost upravljalških intelektualnih funkcij kapitalista – vendar teži k temu, da uveljavlja produktivnost intelektualnega dela bistveno s stališča njegove neposredne prevodljivosti v profit« (49). Gre za »sofisticirano« protislovje, ki je »nezdružljivo s starimi Marxovimi interpretacijami, ki pa ga je vendar predvidel sam Marx, ko je govoril o *znanstvenem procesu produkcije*« (prav tam). Novo dimenzijo v socialno življenje pa vnaša ravno politična demokracija, ki zahteva zaradi javnih socialnih in političnih konfrontacij v boju za konsenz visoko intelektualno sposobnost za oblikovanje splošnih projektov in novo kompleksnost v boju za vodstvo, ki jo morajo razviti protagonisti socializma.

Cerronijeva knjiga *Politika* je polna opozoril zoper redukcijo politike na golo »interesno politiko«, zoper to, da politiko pojmuje kot zgolj predstavljanje partikularnih interesov. Zanj je politika mnogo bolj žlahtna dejavnost, v kateri gre za problem občega upravljanja. V politiki mora prevladati odgovornost, ki se izraža v »sposobnosti, da svoj interes vidimo v okviru nekega splošnega interesa«.

Če takšen pristop skuša refleksijo o politiki navezati na klasično tradicijo politike, pa iz njega ne bi smeli potegniti nauk, ki bi moderni politologiji odrejal podrejeno mesto.

Adolf Bibič

Sodobna znanost in vprašanje subjekta

(Razmišljanja ob knjigi A. Kirna
Znanost v družbenovrednotnem svetu,
»Delavska enotnost«, Ljubljana 1988).

Z izborom besedil, ki ga je pod gornjim naslovom opravil Andrej Kirn, smo dobili v slovenski in jugoslovanski teoretski javnosti pomembno in zanimivo knjigo na temo znanost in družba. V petih poglavjih predstavi zbirka temeljne vidike razmerja med znanostjo in družbo, položaj znanosti v sodobni družbi, njene vrednotne predpostavke, odnos do ideologije in etike, politike in odločanja, v uvodu pa avtor nakazuje tudi novo možno paradigmo znanosti. V izbor so zajeti avtorji iz tega stoletja, pa tudi čisto najnovejše razprave, ki o tej temi potekajo v t. i. »razvitem svetu«. Prav tu pa naletimo na najbolj zanimive razprave o razmerju med znanostjo in politiko, o možnosti demokratizacije politike s pomočjo znanosti itd.

V zelo informativnem uvodu naniza A. Kirn temeljna vprašanja razmerja med znanostjo in njenim družbenim okoljem. Kot eno poglavitnih vprašanj je po pravici izpostavljeno vprašanje odnosa do ideologije, prav tako pomembno pa je tudi vprašanje odgovornosti znanosti in znanstvenega dela. Avtor sklene uvodno študijo z napovedjo »nove paradigme znanstvenega mišljenja«, ki naj bi bila značilna že za Hegla in Marxa. Temeljna značilnost te nove paradigme je po avtorjevem mnenju njen odnos do ontoloških lastnosti spoznavajočega subjekta – do njegove materialnosti in družbenosti.

Prav zaradi poudarjanja Marxovega in Heglovega konteksta bi bilo po mojem mnenju koristno, če bi bila v izbor vključena tudi nekatera besedila te usmeritve. Naravnost paradigmatičen se mi zdi v tem pogledu Habermasov tekst iz leta 1963 »Nachtrag zu einer Kontroverse: Analytische Wissenschafts Theorie und Dialektik« (v knjigi »Zur Logik der Sozialforschung«).

Avtorjevo opozarjanje na vprašanja subjekta se mi zdi zelo produktivno, zato bi želel v glavnih črtah naznačiti, kako sam vidim ta vprašanja. Zdi se mi, da moramo